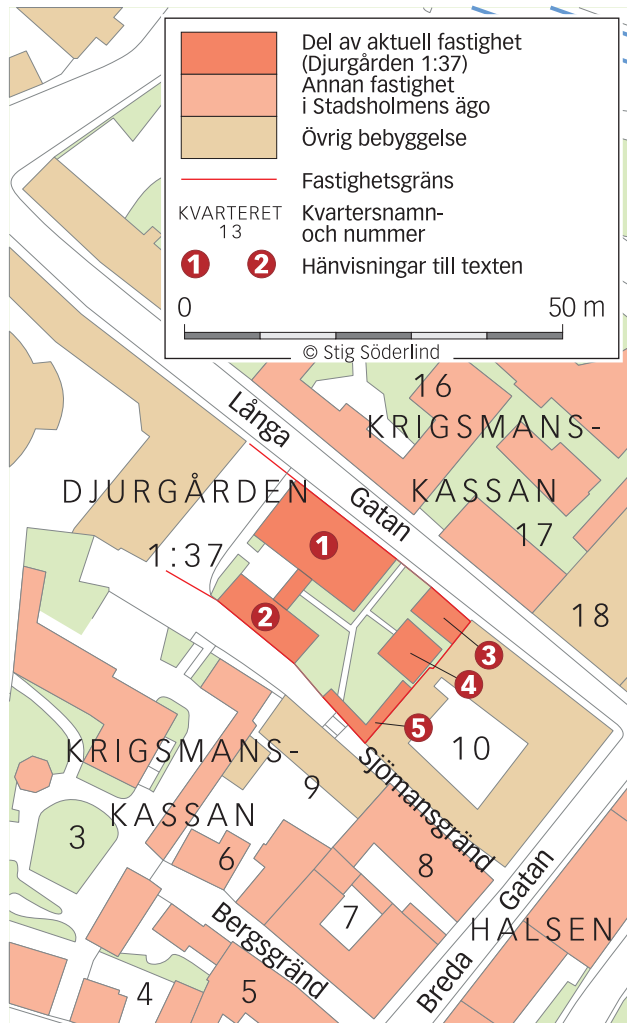

DJURGÅRDEN 1:37 (del av)

Långa Gatan 10 A–B

DJURGÅRDEN

- 1 GATHUSET
- 2 GÅRDSHUSET
- 3 DÖDGRÄVARBOSTADEN
- 4 LIKBODEN
- 5 MAGASINET

GÅRDEN MED DEN FÖRE DETTA DÖDGRÄVARBOSTADEN I BAKGRUNDEN. FOTO: S. KJELLBERG, 1917. SSM:S ARKIV, A 190/56

De fyra byggnaderna som utgör en del av fastigheten Djurgården 1:37 speglar mycket väl områdets utveckling och representerar både tiden då flottan disponerade området och varvsepoken.

Likboden och dödgrävarbostaden är för området två ovanligt välbevarade 1700-talsbyggnader och har direkt koppling till flottan och svensk historia. Som byggnadstyper är de idag mycket ovanliga. Båda har väsentliga inslag av autentiska, ålderdomliga material och utföranden och utgör därmed även pedagogiska exempel på äldre tiders byggnadsskick.

Gat- och gårdshusens panelarkitektur visar på utvecklingen i Djurgårdsstaden under 1800-talet med en växande skala och ljusare färgsättning. Som i så många andra byggnader i stadsdelen bedrevs här caféverksamhet vid sekelskiftet 1900. Byggnadernas exteriörer är liksom trapphuset och länkbyggnaden välbevarade. Den murade spisen i gårdshuset är unik.

Byggnaderna är blåvärderade enligt Stockholms

Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att de har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

På Djurgården fanns under 1600-talet Båtsmansvarvet (senare Galärvarvet) och Amiralitetet disponerade marken där Djurgårdsstaden är belägen. År 1668 anlades här en vårdinrättning för "förlammat och wanfört sjöfolk" som 1675 kompletterades med en kyrkogård. Inrättningens bebyggelse, som var den första antydning till den nuvarande Djurgårdsstaden, utgjordes av fjorton små stugor som timrats på Åland. Flottan flyttade 1680 till Karlskrona och tog med sina sjuka.

DE FÖRE DETTA DÖDGRÄVARBOSTADEN TILL VÄNSTER OCH LIKBODEN TILL HÖGER. FOTO: D. CARLSSON 1926. SSM:S ARKIV FA 50357.

GATHUSET ÄR SAMMANBUNDET MED GÅRDSHUSET VIA EN FÖRSTUGA. FOTO: G. SELLING 1929. SSM:S ARKIV DJ 291.

År 1724 anlades ett nytt skeppsvarv på flottans mark. Området delades 1735 upp i gator och kvarter efter en plan som stadsingenjören Petrus Tillaeus upprättat. Enligt planens intentioner uppfördes en rad timrade stugor som uppläts med tomträtt av Amiralitetskrigsmanskassan för timmerarbetarna vid varvet. Planen med smala gator som följer den kuperade topografin är väl bibehållen och stugorna utgör ännu stommen i många av dagens hus.

Djurgårdsvarvet övertog varvsverksamheten 1768, och redan året efter erbjöds de boende att köpa ut sina tomter. Under 1800-talet på- och tillbyggdes de flesta husen. År 1849 gavs dispens mot stadens förbud att bygga i trä, ett förbud som inte efterlevts i Djurgårdsstaden på grund av dess isolerade läge. Sedan staden tagit över området vid Djurgårdsvarvets nedläggning på 1860-talet blev bebyggelsens strikt marina anknytning svagare. Byggnaderna gjordes

om till flerbostadshus eller vårdshus. Den sociala homogeniteten som dithills kännetecknat området ändrades.

När Byggnadsstyrelsen tog hand om förvaltningen av den ålderdomliga bebyggelsen 1954 lades en bevarandeplan fram. Moderniseringen och upprustningen av de illa åtgångna husen var ofta genomgripande och rena återuppbyggnader förekom. Genom ett markbytesavtal med staten kom stora delar av området i stadens och Stadsholmens ägo 1985. Djurgårdsstaden är en av de kulturmiljöer inom staden som klassats som riksintresse för kulturmiljövården.

Djurgårdsstaden utgör Stockholms äldsta bevarade samlade stadsbebyggelse efter Gamla stan. Till skillnad från andra områden i staden dominerar trähusen i stadsdelen. En- och tvåvåningshusen representerar både tillkomsten på 1700-talet och utvecklingen under 1800-talet med på- och tillbyggnader i tidens

NÄRMAST I BILD SYNS GÅRDSHUSET, DÄR BAKOM SKYMTAR GATHUSET. FOTO: J. MALMBERG.

panelarkitektur. Med bibehållet gatunät och plank som avgränsar de små grönskande gårdarna bevaras karaktären av förindustriellt arbetarsamhälle. Intrycket förstärks genom ålderdomlig gatubeläggning och belysning. Den höga, relativt enhetliga flerbostadsbebyggelsen i söder ger en skarp kontrast till den förindustriella stadsdelens skala.

HISTORIK

Kyrkogården

År 1676 lät Amiralitetet anlägga en plankomgårdad kyrkogård intill den vårdinrättning för båtsmän som 1668 uppförts på södra Djurgården. Avsikten var bland annat att jordsätta kvarlevorna efter 144 epidemidrabbade sjömän som grävts ned intill vårdinrättningens stugor året innan. När Djurgårdsstaden stadsplanereglerades 1736 togs den östra delen av kyrkogården i anspråk för två tomter. Utnyttjandet av begravningsplatsen var lågt och sporadiskt efter

det att en ny kyrkogård anlagts vid Galärvarvet 1741. Kyrkogården förföll alltmer, nedfallna plank restes inte och folk tog genvägar över området. Kyrkogårdsgården kom att flyttas ytterligare mot väster år 1777 och då revs en förfallen dödgrävarbostad och likbod. Med stor sannolikhet uppfördes den nya timrade bostaden för dödgrävaren (Nr 3 på kartan) och likboden med kraftiga grästensmurar (Nr 4 på kartan) år 1777 eller 1778. De sista begravingarna skedde under kriget 1808-1809.

Bostäder och café

År 1826 avyttrade Amiralitetets Krigsmanskassa tomten till direktören för Djurgårdssvarvet, John Burgman. Han lät i slutet av 1820-talet bygga ett två våningar högt logementshus vid gatan (Nr 1 på kartan) med en separat köksflygel inne på tomten (Nr 2). Även dödgrävarbostaden användes som kök. Någon gång före 1844 länkades logementshuset och flygeln samman

GATHUSETS TRAPPA MED URSPRUNGLIG, SLÅT PANEL SAMT LÖVSÅGAT TRAPPRÄCKE FRÅN 1880-TALET. FOTO: J. MALMBERG.

I GÅRDSHUSET FINNS EN STOR MURAD SPIS FRÅN 1820-TALET. FOTO: J. MALMBERG.

av en farstubyggnad i stolpkonstruktion. I den förra inreddes bostäder 1884. Byggnaden har även inrymt ett handelsmagasin och på 1910-talet fanns kafé i bottenvåningen (Café Linné), en mycket vanlig företeelse i Djurgårdsstaden.

1900-talets upprustningar

De fyra byggnaderna rustades upp under åren 1975-1977. Renoveringen skedde i Byggnadsstyrelsens regi efter handlingar som upprättades av Carlberg-Hermansson Arkitektkontor AB i samråd med stadsmuseet. Upprustningen gjordes med målsättningen att skapa fullgoda moderna bostäder med lämpliga storlekar och efter tidens sätt att hantera äldre byggnader. Utvändigt byttes stora delar av fasadpanelerna och fler takkupor togs upp på gatuhuset. På gårdshuset tillkom ett nytt fönster och vindsfönstren gjordes större. Invändigt gjordes ändringar i planlösningar för att inrymma badrum och kök som sedan

utrustades med standardinredning. Linoleum lades på flertalet golv och modern väggbeklädnad som glasfiberväv sattes upp. Man lade stor vikt vid att nytillverka enhetliga och profilerade snickerier.

Dödgrävarbostaden moderniserades för bostadsändamål under 1970-talets senare hälft. I rummet på bottenvåningen gick man mycket varsamt fram och bevarade en murad spis och det handhyvlade brädetaket. Ett pentry och ett litet badrum samt en trappa till vinden byggdes.

Fastigheten förvärvades av staden 1984. År 2003 målades gat- och gårdshuset med linoljefärg efter ett färgsättningsförslag upprättat av stadsmuseet.

BYGGNADSBESKRIVNING

Gårdsmiljön

De fyra byggnaderna är belägna på en sluten gård som antingen nås via en grind i planket mot Långa gatan eller via den förstugubyggnad som utgör en

**GATHUS, GÅRDSHUS OCH
FÖRSTUGA SETT FRÅN GÅRDEN.
FOTO: J. MALMBERG.**

**DEN FÖRE DETTA LIKBODEN
BEVARAR ÄLDRE PANEL.
FOTO: J. MALMBERG.**

länk mellan gatuhuset och gårdshuset. Gården är till stora delar planterad och har inslag av betongplattor och gatsten.

De sammanlänkade gathuset och flygeln

(Nr 1-2 på kartan)

Exteriörer

De båda byggnaderna är enhetligt färgsatta. Locklistpanelerna med profilerade listverk är målade i gulockra och ackompanjeras av grå och bruna

dörr- och fönstersnickerier. Ytterdörrarna är liksom lägenhetsdörrarna av fyllnadstyp, så kallade spegeldörrar, i 1800-talsutförande. Taken är belagda med enkupigt tegel.

Interiörer

Gathusets förstuga och trapphus har en färgsättning i grönt och beigerosa. Den släta panelen är ursprunglig medan lövsågade trappräcken och skåp i pärlspont är från 1880-talet då byggnaden inred-

DET FÖRE DETTA DÖDGRÄVAR
BOSTÄLLET SETT FRÅN LÅNGA
GATAN. FOTO: J. MALMBERG.

GATHUSET SETT MOT NORDVÄST.
FOTO: J. MALMBERG.

des med lägenheter. I lägenheterna finns några kakelugnar från sent 1800-tal och i jugendstil men i övrigt är såväl ytskikt som snickerier från 1970-talets renovering. Bröstningslister, foder och takens snedlister är liksom de profilerade och kopplade fönsterbågarna 1970-talssnickerier.

I gårdshuset dominerar en väldig murad spis som vittnar om husets historia som köksflygel på 1820-talet. Spisen är ännu eldningsbar och i köket är den kompletterad med en järnspis från Bolinders. När byggnaden inreddes till bostad 1977 togs vinden i anspråk för sovrum.

Dödgrävarbostaden och likboden

Den släta panelen på dödgrävarbostaden och på

den övre delen av likboden, numera utnyttjad som förråd, är faluröda. På dödgrävarbostadens vägg mot söder och på likboden är panelbräderna eventuellt ursprungliga, alternativt uppsatta före 1870. Bevarad panel av den här typen är numera mycket ovanlig. Dörren till dödgrävarbostaden är byggd med kraftiga, profilerade bräder. Både likboden och dödgrävarbostaden har kraftiga vindskivor av röd plåt, tillkomna på 1970-talet och tak belagda med enkupigt tegel.

Uthuslänga (Nr 5 på kartan)

I tomtens södra hörn har en länga med torrklosetter ersatts av en uthuslänga med förråd, utformad för att efterlikna den tidigare längan.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVAND E HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.

STOCKHOLM 2012

STADSHOLMEN

